

HATVANADIK FEJEZET

Az utolsó úriember a Nyírben

Krúdy Gyula pátriáját, a Nyírséget a Nyíri csönd duruzsoló muzsikájú novelláiban rajzolja meg. Ahogy a Nyírség a novelláskötetből kibontakozik, az elsősorban a hajdani nemes-úri tájszemléletre jellemző. Már maga az is, hogy sohase látjuk máskor, mint ősszel és tavasszal. Többnyire vadásziidényben látjuk. A tavasznak is őszi aszú-íze van, ez inkább az író kedélyéből következik, s abból, hogy a régi úri világnak immár bealkonyult. A táj, mint készséges és okos cigány, illeszkedik hajdani urainak hangulatához. Avart vet a földre, hogy puhán járjon a megfáradt osztály gyermekének lába. Felhőket küld a vidék fölé, melyek ugyanúgy úszkálnak az égen, mint az utolsó igazi úriemberek egyikének szívében a szomorkás gondolatok. Ez az utolsó úriember otthonosan járkal e földön, meghittén és kissé bánatosan. A mondanivalóját érti, hiszen a pátriája. Ezt a szót még abban az értelemben használja, ahogyan az új korszak új gyermekei már meg sem értik. Ha nem is úgy, mint a parasztok, de ő is együtt él a tájjal, akkor is érzi mondanivalójukat, ha nem figyel oda: „Folyóparton vannak olyan különös történetek, amelyeknek se elejük, se végük. Csak úgy hallja őket az ember a víz mormogásában.” A táj is a régi világ s a régi emberek hanyatlásáról mond csendes történeteket. Ezekben nincs tiltakozás. Szomorúság sincs több, mint amennyit azon érez az ember, hogy ősszel a levél lehull.

„Barna, halott gallyak nedvesen fekszenek, összezsugorodva a hó alatt, a szél hiába űzi el a sűrke felhők nyájait a hegyek fölé, az ég hasztalan kékül a széltől, ők tavalyiak, immár halottak maradnak.” Nem régi urak pusztulásáról beszélnek-e a tavalyi, halott

levelek? Krúdy által a Nyírség is jelkép lesz, az úrirend hanyatlásának jelképe. Ő még itt-ott szórványosan a régi élet jeleit veszi észre; nem gőgből, hanem szokásból csak a kúriákat látja, lakóikat s ami hozzájuk tartozik: „Messze a láthatáron lápok és nádak síksági vizet jelentettek; néhol csenevész nyírfa, mely ábrándos ezüstleveleit már elhullajtotta, füttyült a szélben. A tájon fekete madarak kiáltva repültek keresztül s az urasági hintó négy zömök lovával egyhangú tempóban gurult az országúton.” Ez a hintó úrilakba tér be: „Az országút mellett jegenyekirályok jelentek meg. Négyen voltak és szabályos négyszögben álltak körül a sárgafalú kúriát, amely düledező kapubálványaival, tágas nagy udvarával az országútra nézett. Éppen olyan volt ez a régi ház, mint valamennyi ezen a tájon. Konyhakertjében szomorú tehénke rágta a dudvát, a zsindeletetőre vén diófa száraz ága borult az udvar felől. Zsalugáterei, mint lehunytt szemek.” E lezárt zsalugáterek mögött a Schwarzenberg-indulót játsszák klavíron, emlékezésül régi szerelemre s odakinn köd jár a lápon. A házak lakói néha még kijárnak, ha „a lankás és álmos Nyíren vadvizek felett röpül a kacsza, a mérnökök még nem ölték meg teljesen az ősmocsarakat és titkos nádasokat. E táj őszi időben az első havak megérkezése előtt a legregényesebb. A Nyíren ekkor ködvilág van, a lankáson hosszú, hideg eső hull, a vadvizek pedig őszi némaságukban, mozdulatlanságukban és csöndességükben holt világot juttatnak eszedbe... A kis erdőben magányosan lakik a harkály, megkopogtatja a fákat s a törpéknek, kik odabenn laknak, elmondja: itt a tél, itt a tél!” – A ritkás falvak hulló vakolatú kúriáiban pedig utolsó úriemberek készülődnek a halálra.